

II kursda universitet yoldaşım Marat Qorivodskinin (Vilnüs yəhudisi idi) nəsr sevdasına uyub mən də yazmaq istəyirdim.

Yataqxananın 1-ci mərtəbəsində qalan, bizimlə tay-tuş kimi oturub-duran müəllimin (Berlində Kley-sidən, ya da Qofmandan təzəcə dissertasiya müdafiə edib gəlmişdi) yanına getdik. O, bizim mənasız sicil-ləmlərimizə qulaq asıb, cızmaqaralarımıza baxıb: «gedin Hemi (yəni Heminqueyi) oxuyun» - dedi.

Nədənsə, A.Çexovu, M.Zoşşenkonu deyil, məhz Ernest Heminqueyi məsləhət bildi. Şəhadət barmağı ilə eynəyini düzəldib: «Yazanda ayaqüstə yazan, pozanda isə uzanıb pozun» - dedi və əlavə etdi. «Starina Xem» (Qoca Hem) tak qovorib».

Onda Heminqueyin Paris kafelərində ayaqüstə durub necə yazdığını təsəvvür etməyə çalışdım.

17 yaşında evdən çıxır, Avropaya gedir, İspaniya-

vaxtı yaddaşımda ilişib qalmış frazalarını, həmin tanış intonasiyanı, ritmi axtarırdım. Bir-iki səhifədən sonra kitabı kənara atdım. Oxuya bilmədim. Bəlkə zövqüm dəyişmişdi, bəlkə tərcümədən idi? Yalnız romandakı XVII əsr ingilis şairi C.Donndan bir epiqrafı bir də oxudum. «Hər insanın ölümü mənim ömrümü gödəldir, çünki mən bəşəriyyətin ayrılmaz bir parçasıyam və elə ona görə də kilsə zənginin harayını eşidəndə heç vaxt soruşma ki, kimdir dünyadan köçən, sənə dünyadan köçən».

Qocanın teleqraf üslubu, qısa cümlələrlə qurulmuş «qeyri-ciddi» dialoqları məni çəkirdi. Dostoyevskinin uzun monoloqlarından, çoxsəsli dialoqlarından sonra Heminqueyi oxumaq ayrı bir ləzzət idi. Çox sevdiyim hekayələrindən bir dialoqu xatırladım:

«- Bu gün Ay çıxacaq, - Nik dedi. O, buxtanın arasındakı təpələrə baxdı. O bilirdi ki, Ay təpələrin da-

Rüstəm KAMAL

Mən sadəcə şərab içirəm.

Mən şərab içməyi sevirəm...

İlahi, bu qədər canlı, inandırıcı və poetik yazmaq olarmış? Bu dialoqlarda həyat «fişqırır».

Mən Qocadan «personajları üçüncü şəxsə danışdırmağı» öyrənmək istəyirdim.. «Mən»

adından yazmağa nə var ki? Heminquey «onlar»ın adlarını necə tapırdı? - Nik Adams, Ceykob Barns, polkovnik Kentvell, yazıçı Harri... - hamısı inandırıcı və gerçək gəlirdi!

Mən də üçüncü şəxsin dilində yazma-lydım. Personajlarımın adını mütləq uydurmalıydım.

Qəhrəmanların ünsiyyətində, dialoqlarında məna-sız, boş nəsihətlər, sərəsm fəlsəfəçilik yox idi. Onlar öz həyatını yaşayır, ürəkləri nə istəyir, onu da edirlər. Onların əməlinə, hərəkətinə oxucu nə

deyəcək -qətiyyətlə ilgiləndirmir.

Düşünürəm ki, indi bizə belə yazıçı daha çox lazımdır...

Qoca Hemin «Atalar və oğullar» adlı balaca heka-yəsi (İ.Turgenevin romanının adı kimi) var. Atalar-oğullar problemini Heminquey özünəxas şəkildə izah edir. Hekayənin qəhrəmanının atasının qoxusu xoşu-na gəlmir. «Nik atasını sevirdi, ancaq onun iyisini gö-türmərdi və bir dəfə atasının alt paltarını ona geyin-dirdilər, gödəlmişdi və atasının əyninə gəlmirdi. Nik elə iyrəndi ki, alt paltarını aparıb çayda iki daşın al-tında gizlətdi və dedi ki, onu itirib... Sonra qaranlıq düşən kimi hindu qəsəbəsinə qayıtdı ki, bu iydən qur-tulsun».

Bax beləcə sadə və aydın! Didaktik-etik, uzun-uzadı fəlsəfi sərəsəmləmələr yox!

«Əlvida, silah»da bu sözləri də tez-tez xatırlama-lı oluram: «Dünya hər kəsi sindirir və bir çoxları sinan-da bərkıyirlər. Kimi öldürə bilmirsə, öldürür - ağına-bozuna baxmadan, güclüləri də, yoxsulları da və zəif-ləri də öldürür. Sən onlardan biri olmasan, səni də öl-dürəcəklər».

İntihar etməsəydi belə, Heminqueyin özünü də bu dünya öldürəcəkdə.

Bu günlərdə «JZL» seriyasından Heminqueyin tərcümeyi-halını bir də oxudum. Hövsələm çatmadı, kitabın sonunu vərəqlədim. «2 iyulun səhəri Hemin-quey həmişəki kimi tezdən qalxdı. Meri hələ yatırdı... Ernest silah saxlanılan otağa keçdi, ən sevimli silah-larından birini götürdü, güllələri qoydu, lüləsini ağzı-na dirədi və tətii çəkdi».

Təsədüfə baxın: Həmin 2 iyulda mən dünyaya gəl-mişdim...

Qoca və mən

da vətəndaş müharibəsinin qaynar yerinə düşür. O, gördüklərini, eşitdiklərini danışmaq, yazmaq istəyir-di. Evdən çıxanda bir cümlə yazmamışdı, amma özü-nü yazıçı kimi hiss edirdi.

Ədəbiyyatda ən vacibi özünü yazıçı kimi hiss et-məkdir.

Heminqueyi oxuduqca onun obrazları yaddaşıma yapışdı. İnsanda bədii obrazlara münasibət dəyişə bilər, ancaq sevdiyin və bəyəndiyin frazalar, deyimlər ömürlük sənindir. «Fiesta»da, «Əlvida, silah»da ilk hekayələrində elə frazalar var ki, bu gün də yadımda-dır. Hələ «Frensis Makoberin uzun sürməyən xoş-bəxtliyi», «Hindu qəsəbəsi», «Kilimancaro qarları» və başqa hekayə şedevrlərini demirəm.

Bu yaxınlarda «Əlvida, silah» romanını ye-nidən oxumağa girişdim. Məni roman-da İspaniyada vətəndaş müharibəsi-nin təsviri maraqlandırmırdı.

Mən Qocanın tələbə

lindən qalxır.

- Hə, mən bilirəm, - Macori xoşbəxt səslə dedi:

- Sən hər şeyi bilirən, - Nik dedi.

- Boş ver, Nik. Rica edirəm, belə olma.

- Mən nə edə bilərəm ki? - Nik dedi.

- Sən hər şeyi bilirən. Tamam hər şeyi. Elə bəla da burasındadır. Sən özün gözəl bilirən...

Macori cavab vermədi.

- Mən sənə hər şeyi öyrətdim. Sən ki hər şeyi bilir-sən. Hə, məsələn, sən nəyi bilmirən?

- Əl çək, - dedi Macori. - Bax, Ay çıxır.

Onlar bir-birinə toxunmadan yorğan üstündə oturmuşdular və Ayın necə qalxmasına baxırdılar» («Nəşə bitdi»).

Başqa hekayəsindən bir parçanı misal gətirmək istəyirəm:

«- Sənin sağlığına, - dedi Bret.

Mən stəkanı başıma çəkdim və yenə süzdüm. Bret dirsəyimə to-xundu.

- Çox içmə, Ceyk, - dedi. -

Mənasız şeyə görə dəyməz.

- Sən hardan bilirən?

- Lazım deyil, - dedi. - Hər şey yax-şı olacaq.

- Mən elə də çox içmirəm, - dedim. -

